

חינוך לחיים

פרשת ויצא

א. "וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה ויבא אותם אל לאה אמו" אומר המדרש רבא: וילך ראובן בימי קציר חטים, "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה", ויתן את הארץ לעבדך וכו' עד כאן לשונו.

המדרש מביא כאן את הפסוק שבני ראובן בקשו ממש: אל תעבינו את הירדן, מפני שהיה להם הרבה מקנה. נשאלת השאלה, מה הקשר לכאן - לדודאי ראובן. שהמדרש אומר "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" מה הקשר בין הדברים?

ב. "ותצא דינה בת לאה" 'בת לאה ולא בת יעקב, אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית הייתה שנאמר "ותצא לאה לקראתו" (רש"י) הדברים זועקים! הלא המרחק בין הטענה שהייתה ללאה למעשה דינה כה גדול ומה מקום להשוואה לאה יצאה לקראת יעקב אבינו ודינה יצאה לראות בבנות הארץ?!

ג. כאשר לבן רדף אחרי יעקב אבינו, יעקב אומר ללבן "הכר לך מה עמדי". כתוב במדרש רבא שאפילו מחט מבית לבן, לא הייתה בידי בני יעקב. שאל הרה"ג יוסף ברוק שליט"א, כיצד היה ליעקב הביטחון והאומץ לומר ללבן שיממש בכל כליו ולא ימצא כלום? איך יתכן שלכאורה שבבית עם ילדים, שמסתובבים אצל הסבא לבן, אף אחד לא לקח דבר? אולי אחד הילדים לקח איזה דבר קטן והוא טמון בכיסו?

ד. "ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת" רבי שלמה קלוגר בספרו "אמרי שפר" מקשה, למה את אביה היא מחללת במה חטאה של הבת מתקשר אליו?!

ה. הגמרא במסכת סוכה מספרת: מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה, והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים... כשנכנסו יוונים להיכל, הייתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה: לוקוס, לוקוס (פרש רש"י זאב בלשון יווני) עד מתי אתה מכלה ממון של ישראל, ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק. כששמעו חכמים בדבר, קנסו את אביה.

שואלת הגמרא: מדוע קנסו את אביה? למה הוא אשם? ומסבירה הגמרא, משום "שואת דינוקא בשוקא דאבוה או דאימיה". ומפרש רש"י וז"ל: משל הדיוט הוא, מה שהתינוק מדבר בשוק, מאביו או מאמו שמע, אף זו אם לא שמעה מאביה שהיה מבזה את העבודה, לא אמרה כן. עד לכאן לשונו. ולכאורה זה פלא שחושדים באביה שהיה כהן ששרת בבהמ"ק שיאמר כך?!

ו. "ויבא אברהם לבכות לשרה ולבכותה" מהיכן הוא בא? אומר המדרש: מהר המוריה הוא בא. וצריך להבין מה התורה באה לומר בזה שהוא בא מהר המוריה, מה הקשר בין זה להספד?

אלא, צריך לדעת כי הילדים משקפים את ההורים הן לטוב והן לרע. ואפילו מחשבה קלה או רחש בלב משרישים רושם עמוק בנפשם של ילדיהם. זהו הביאור בדברי חז"ל שלמרות שיצאנותה של לאה הייתה תביעה דקה מאד, בכל אופן עצם הדבר הטביע בביתה דינה בזעיר אנפין אותו עניין ואין הכוונה להשוות ולדמות את עצם המעשה, אלא מעשה זה הוא בגדר תוצאה ותולדה.

מידה טובה מרובה, כפי שמצינו בחז"ל "לא יגרע מצדיק עינו", לאה תפסה פלך הודיה ועמדו הימנה בעלי הודיה, יהודה - "ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני". דוד - "הודו לה' כי טוב". דניאל - "לך אלקא דאבהתי מהודה ומשבח אנא". רחל - תפסה פלך שתיקה ועמדו כל בניה בעלי מיסטרין, בנימין - יש פה שידוע במכירתו של יוסף ואינו מגיד, שאול - "על דבר המלוכה לא הגיד לו", אסתר - "לא הגידה אסתר את עמה", מעשה אחד של אימותינו רחל ולאה גרם להשפעה כה עצומה על צאצאיהם.

מסביר ה"עץ יוסף" בשם ה"יפה תואר", שבני גד ובני ראובן לא רצו חלק בארץ ישראל, ולא רצו לעבור לא"י, אלא לקבל חלק בארץ סיחון ועוג, כי היה להם מקנה רב, והם פחדו שהבהמות יגזלו ויאכלו משדות זרים בא"י, שאין שם הרבה מקום מרעה והפקר, וכדי שהבהמות לא יעברו על איסור גדל, הם בקשו את ארץ סיחון ועוג ששם יש הרבה מרעה ולא ייכשלו בגדל.

את הזהירות הזו הם לקחו מסבא שלהם ראובן, שכאשר הוא הביא את הדודאים מהשדה, הביא דיוקא מן ההפקר, שלא יהיה חלילה גדל. וזו כוונת המדרש "חנוך לנער על פי דרכו" - ע"י שראובן נזהר מגדל בנערותו, גם כי יזקין לא יסור ממנה" - אז לא רק הוא אלא גם הדורות שבאים אחריו, שיצאו ממנו אחרי שנים, נזהרים מגדל מכח ההשפעה של הסבא. מכאן אנו למדים מה גודל ההשפעה שיש להתנהגותם של האבות על התנהגותם של צאצאיהם.

אומר רבי שלמה קלוגר: בדרך כלל, כאשר האבא רשע, הבן יורש מאביו את תכונותיו, ורואה את הדוגמא של אביו. ויש רשעים שאביהם כלל לא היה רשע, ומחת פיתויו היצר הרע התדרדרו, והם לא נהיו רשעים בפעם אחת, אלא התדרדרו לאט לאט, וכמו שכתוב בגמרא: שהיום אומר לו עשה כך ולמח אומר לו עשה כך וכו' עד שמגיע לדרגה הפחותה ביותר. אבל אם אדם עושה פתאום בבת אחת עברה גדולה, זה סימן לכך שגם אביו היה רשע.

וזה מה שנאמר כאן בפסוק "ובת איש כהן כי תחל", כאשר היא מן ההתחלה מבצעת עבירה חמורה - "לזנות", אזי "את אביה היא מחללת" - זה מראה שאביה לא בסדר, כי אם אביה היה בסדר, היא לא הייתה מגיעה לכזאת התדרדרות בפעם אחת.

לאור כל זאת נבין נפלא אמין ליעקב לומר ללבן שאפילו מחט לא נמצאת ברשותם, משום שיעקב אבינו ידע שאצלו אין שום פגם אפילו של סך גדל, וגם הוא נקי מגדל אין סיכוי שאחד מילדיו נכשל בגדל!

לפי היסוד שבארנו מבואר המעשה עם מרים בת בילגה הפלא ופלא. הגמרא קובעת כי אם הבת שם אותו כהן הגיעה לרמת זלזול כל כך ירודה ולדבר כך על המזבח. בהכרח ששמעה זאת מאביה או מאמה. וצורת הזלזול שלהם יכול להיות שהייתה ברמה מאד נמוכה, אבל אצל הילדה שלהם זה התפתח בצורה נוראה. לפי זה יתבאר ביתר שאת מה שהיה קשה למדרש שאמר מהיכן בא? מה המוריה. אומר המגיד ממינסק, שהרי לא כתוב במה אברהם אבינו הספיד את שרה, וכאן בא המדרש לרמז מה היו דבריו. הילדים משקפים את ההורים. אם אדם זוכה לילד כה קדוש, שמסוגל לעמוד בניסיון של העקיפה, והלך בשמחה למסור את נפשו בהכרח שהוא קבל את זה מהאימא שלו שכל חייה מסרה את נפשה על עבודת ה'.

מובא במדרש: "אמר לו יצחק: אבא, אסרני בידי וברגלי שהנפש חצופה היא שלא תראה המאכלת ואפסל מן הקרבן. בבקשה ממך שלא תעשה בי מום, ויבואו אל המקום" - שניהם מביאים את האבנים. שניהם מביאים את האש. שניהם מביאים את העצים. אברהם דומה כמי שעושה חופה לעצמו. אמר ליה יצחק, אבא מהו ועשה רצון יוצרך ושרפני יפה ואפר שלי הולך לאימי ותניחהו כל זמן שתראהו אימי תאמר זהו בני ששחטו אביו...". והשאלה עולה וזועקת: וכי יצחק היה כל כך אכזר? האם יש לו עניין שאמו תיזכר בו בכל יום ותהיה לה עוגמת נפש כשתראה את הצצנת ובה אפר בנה השרוף? ועוד יש להבין מה הקשר בין תחילת הדברים המובאים במדרש ש'אברהם דומה כמי שעושה בית חתונות לבנו ויצחק כמי שעושה חופה לעצמו לבין ההמשך מה שביקש יצחק מאביו? אלא התשובה היא, יצחק אבינו הכיר היטב את אמו ממנה ינק כל חייו אהבת ה'. הוא הכיר וידע מה העיקר אצלה, ומה טפל וחסר משמעות. ולכן הבין שעבורה תהיה זו שמחה גדולה לראות את אפר בנה הנשחט, כי נעקד על קדושת ה' יתברך!

זה מה שהקדימו חז"ל לבקשתו של יצחק: "אברהם דומה כמי שעושה חתונות לבנו ויצחק דומה כמי שעושה חופה לעצמו" דהיינו יצחק אומר לאביו, אבא, אני חתן הנכנס לחופתי אתה אבי מוביל אותי. אבל מסכנה אימא היכן היא בכל השמחה הזאת? ולכן בבקשה ממך תניח את אפרי בצצנת ותן אותה לאימא, לפחות תוכל להוציא אותו בכל יום ולשמוח עם האפר השרוף שלי, כך גם היא תשתתף בשמחה הגדולה! ולכן כשאברהם אבינו הספיד את שרה הוא קרא את פרשת העקדה, כי זה היה ההספד של שרה! מי נתן ליצחק את הכח ללכת להישחט בשמחה ובלב שלם למען שמו יתברך למרות שלא קבל ציווי לכך? זו שרה אמו שחינכה אותו. ויחד עם האוכל הספיגה בדמו את אהבת ה' בכל נפשו ומאוד.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com